

BIBLIOTEKA
SHTEFIT

814-32

g 96

tregime
të zgjedhura

---

milto

sotir gurra

2

254-32
856

S

MILTO SOTIR GURRA

MS

TREGIME TË
ZGJEDHURA

940
SHTETI
GJOKASTER

STZ

SHTËPIA BOTUESE «NAIM FRASHËRI»

PARATHENJE

1

Më 1908, njëzetekatër vjeçari Milto Sotiri, botoi në gazetën «Kombi» të shqiptarëve të Amerikës tregimin e tij të parë «Fyelli i fabrikës». Ky ishte një tregim i thjeshtë, që bënte fjalë për jetën e punëtorëve shqiptarë në Amerikë, por që ka rëndësi, sepse shënon fillimin e një veprimtarie të gjatë patriotike-letrare prej më shumë se gjysmë shekulli të shkrimtarit veteran Milto Sotir Gurra.

Shkrimtari Milto Sotir Gurra, hyri në letërsi në fillim të shekullit tonë, në prak të përpjekjeve të mëdha që bënte populli ynë për çlirimin e tij kombëtar. Në këto përpjekje fisnike ai dha kontributin e tij si shkrimtar e publicist i palodhur.

I brumosur me idetë patriotike të rilindasve, duke jetuar pranë interesave të popullit, pa u shkëputur nga problemet e kohës dhe ngjarjet e ditës, i ushqyer nga idealet humanitare të letërsisë së madhe ruse, ai u bë një militant i çështjes shqiptare dhe u njoh si njeri i pendës në shtypin dhe botimet e kohës.

Milto Sotiri ose Milto Sotir Gurra, siç njihet në letërsi, lindi më 15 maj të vitit 1884 në fshatin Marjan të krahinës së Oparit. I ati, Ligori, i shtyrë nga vështirësitë eko-

nomike, kishte emigruar prej kohësh në Odesë të Rusisë. Kur Miltoja ish në moshën 5 vjeçare, familja e tij u mbart nga fshati në Korçë. Këtu ai mbaroi shkollën plotore të qytetit, kurse më vonë e tërhoqi i ati në Odesë, ku kreu shkollën e mesme.

Në këtë kohë, nëpër kolonitë shqiptare, dhe veçanërisht në koloninë e shqiptarëve të Amerikës, kishte marrë hov lëvizja patriotike, e cila drejtohej, jo vetëm kundër turqve, që e mbanin vendin tonë prej shekujsh në robëri, por edhe kundër shovinistëve grekë, që nën maska të ndryshme punonin në dëm të Shqipërisë. Për t'i ardhur në ndihmë lëvizjes për liri të popullit shqiptar filluan të ngrihen shoqëri patriotike dhe të dalin gazeta. Milto Gurra, që sapo mbaroi shkollën në Odesë, hidhet në Amerikë dhe bie në kontakt me këto përpjekje. Hyn punëtor në një fabrikë dhe, nga ana tjetër, vazhdon të punojë për çështjen e çlirimit të atdheut të largët. Së bashku me Fan Nolin e patriotë të tjerë lufton për shkaputjen e kishës shqiptare nga kisha greke.

Kur më 1908, në Amerikë shpërtheu një krizë e rëndë ekonomike dhe u mbyllën shumë fabrika, Milto Sotir Gurra u kthye prapë në Rusi. Kësaj here nuk qëndroi shumë këtu, sepse ishte koha kur u shpall Hyrjeti. Edhe ai, si shumë patriotë të tjerë, i shtyrë nga shpresa të kota, shkon në Stamboll e pastaj në Korçë. Pikërisht në këtë kohë ai nis aktivitetin letrar-publicistik: boton në kalendarin «Afërdita», që drejtonte Cile Vretua artikullin e tij të parë «Kur do të kemi opera në Shqipëri?», shkruan dramën «Nderi» që mbeti e pabotuar, boton tregimin e parë që përmendëm më lart dhe nis të përkthejë vepra të vogla nga letërsia ruse. Më vonë ai e zgjeron aktivitetin e tij letrar duke botuar tregime të ndryshme nëpër gazeta e kalendare dhe vëllime më vete.

Para shpalljes së pavarësisë, M.S. Gurra ishte redaktor i gazetës «Liria e Shqipërisë» në Sofie. Më vonë është nga redaktorët e gazetës «Atdheu» në Shkodër.

Më 1914, kur fuqitë e mëdha vendosën të sjellin si mbret të Shqipërisë princ Vidin, Milto Sotir Gurra zgji-

dhet si delegat i kolonisë shqiptare të Odesës dhe dërgohet në Shqipëri. Por pas largimit të princ Vidit dhe me fillimin e Luftës së parë botërore, ai kthehet për të fundit herë në Rusi. Këtu tani shkruan tregimet dhe novelat e tij më të mira. Kur triumfoi Revolucioni i Tetorit ai ndodhet në Peterburg dhe bëhet dëshmitar i ngjarjeve të mëdha.

Me të mbaruar lufta e parë botërore, ai vjen në atdhe. Në Shqipëri, në këtë kohë zjente një luftë e madhe politike. Milto Sotir Gurra merr pjesë në Kongresin e Lushnjës dhe zgjidhet si sekretar i delegacionit shqiptar që mori pjesë në Konferencën e Paqes të Versajës.

Në vitin 1921, ai kthehet përfundimisht në Shqipëri. Vendoset në Korçë dhe vazhdon të merret me aktivitet letrar publicistik. Fillon e nxjerr revistën letrare-kulturale «Shkëndia», revistën satirike «Zekthi» dhe bashkëpunon me organet e shtypit të kohës.

Ardhja në fuqi e satrapit Zog pas luftës së ashpër politike që u zhvillua në vitet 20 ishte një goditje e rëndë për forcat demokratike në Shqipëri. Ishte dhe një goditje për shkrimtarin patriot Milto Sotir Gurra. Por, kur pas disa vjetësh, Zogu e stabilizoi përkohësisht situatën politike në vend dhe arriti të bënte me vete disa nga patriotët, duke spekuluar në ndjenjën e tyre të atdhedashurisë, shkrimtari Milto Sotir Gurra, që kish luftuar për një Shqipëri të përparuar, pati edhe ai ndonjë moment çoroditje. Këtë shkëputje nga idealet e tij demokratike, Milto Sotir Gurra e kuptoi më vonë, me Luftën nacional-çlirimtare, të cilën e aprovoi dhe e përkrahu plotësisht.

Në vitet nga çlirimi e këtej shkrimtari patriot, megjithëse në një moshë të thyer, i entuziazmuar nga transformimet e përparimet e Shqipërisë së re, punon me zjarrin e një të riu, i bindur se vetëm në ditët tona, nën pushtetin popullor, ai sheh të realizuara e të çuara më tej idealet për të cilat ëndërroi dhe luftoi gjatë gjithë jetë së tij.

F. S. Noli, këtë gjë, do ta quajë privilegj, në një letër

që do t'i shkruajë shokut të tij të vjetër, më 1964. Ndërmjet të tjerave, ai do t'i thotë:

«Që atëhere kohët kanë ndryshuar dhe kjo do të thotë se lufta juaj e gjatë ka pasur suksese. Ajo ka pasur më shumë suksese nga sa e prisnim. Ne që të dy kemi patur fatin se kemi rrojtur gjatë sa për ta parë këtë. Sa shumë të tjerë nuk e gëzuan këtë privilegj. Kështu, sidoqoftë, ne i përkasim grupit të fatlumëve...»

2

Shkrimtari Milto Sotir Gurra ka një veprimtari letrare prej më shumë se gjysmë shekulli. Krijimet e tij të para janë disa vjersha patriotike, të shkruara në vitet 1901-1903, nëpërmjet të cilave ai bënte thirrje për luftë të armatosur kundër turqve dhe radhitej kështu me krahun e përparuar të rilindasve.

Më vonë, duke filluar nga viti 1908, shkrimtari patriot nis e shkruan tregime e artikuj, të cilat i boton në shtypin shqiptar të kohës, si në gazetat «Kombi», «Dielli», «Kalendari kombiar», «Atdheu», «Liria e Shqipërisë» etj. Në praktikë shpalljes së pavarësisë dhe veçanërisht në vitet 1912-1920, i frymëzuar nga ngjarjet e kohës, ai zhvilloi një punë të frytshme letrare. Të kësaj preiudhe janë dy vëllimet me tregime që boton në vitin 1911. «Goca e malësisë» dhe «Rrëfenja». Veç këtyre dy librave që ai shtyp në kolonitë shqiptare të Sofies boton edhe mjaft tregime me tematikë patriotike dhe shoqërore, të cilat i gjejmë nëpër revistat, gazetat e kalendaret, që dilnin brenda ose jashtë vendit.

Duke filluar nga viti 1921, shkrimtari ynë drejton në Korçë për tre vjet rrjesht revistën «Shkëndia», në të cilën boton shumë nga krijimet e veta. Bie në sy veçanërisht prodhimi i tij poetik, që ai publikon në këtë revistë. Këtu, përveç krijimeve origjinale të autorit, do të gjejmë edhe mjaft përkthime nga letërsia ruse, si tregi-

me të Gorkit, të Turgenjevit, vjersha të Pushkinin, Nikitinit etj. Puna e tij si përkthyes i parë dhe popullarizues i letërsisë së madhe ruse, shihet më mirë në vitin 1924, kur përktheu tri dramat e A.S. Pushkinin. «Mocarti dhe Salieri», «Kalorësi dorështrënguar» dhe «Rusalka».

Në këto vite Milto Sotir Gurra do të shkruajë në «Gazetën e Korçës» me dhjetëra skica letrare, nëpërmjet të cilave jepen mjaft aspekte të jetës shqiptare të asaj kohe. Në vitin 1925 ai përktheu komedinë «Fshatari zotni» të shkrimtarit danez L. Holberg. Punën e dobishme si përkthyes e zgjeron më shumë në vitin 1928, kur themelon «Bibliotekën e të rinjve» dhe boton gjashtë broshura me tregime nga të Gorkit, Çehovit, Tolstoit etj.

Gjatë kësaj kohe, ai nuk lë pas krijimet origjinale dhe, në vitin 1938, boton vëllimin me tregime «Plagët e kurbetit» që u mirëprit nga lexuesit dhe shtypi.

Disa vjet më vonë, më 1944, boton një vëllim tjetër me tregime: «Goca e Kaçanikut». Po këtë vit, drejton edhe revistën tërheqëse për fëmijë «Mituria».

Nuk po përmendim këtu shkrimet e tij për të vegjëlit, artikujt publicistikë, disa studime me karakter informativ mbi rilindasit tanë apo veprat e përkthyer si «Fajtorët pa faj» të A. Ostrovskit, tregime të M. Siberjakut etj.

Siç shihet nga sa shkruam më lart, shkrimtari Milto Sotir Gurra ka një aktivitet të gjerë letrar, aktivitet ky që i ka sjellë dobi zhvillimit të letërsisë dhe kulturës sonë.

Tregimet që po botojmë, të marra nga librat dhe shtypi, janë një pjesë e krijimtarisë shumëvjeçare të shkrimtarit tonë. Këto tregime të shkruara shumica në kohën kur vendosej fati i Shqipërisë, kur në sajë të një lufte të madhe, atdheu ynë po rilindej pas pesë shekuj roherie, janë një dëshmi e gjallë, që rrëfejnë për patriotizmin e shkrimtarit dhe ekzistencën e një letërsie që militone në atë kohë për luftën e popullit.

Megjithëse vëllimi është ndarë në katër pjesë, prapëseprapë atë e bashkon një ide e përbashkët dhe kjo ide është dashuria për Shqipërinë e robëruar dhe urrejtja kundër shtypjes së huaj.

Në pjesën e parë «Kur rilindej Shqipëria» kemi zgjedhur përgjithësisht tregime me tema patriotike, që pasqyrojnë pamje të ndryshme të luftës së shqiptarëve kundër pushtuesëve turq në fillim të shekullit tonë. Në pjesën e dytë «Plagët e kurbetit» hyjnë tregime që flasin për të këqijat e mëdha që i ka sjellë kurbeti popullit tonë, kurse në pjesë «të ndryshme» përmbledhen tregime me motive dashurie, të gërshetuara me ide patriotike si edhe tregime me subjekte të marra në përgjithësi nga jeta e rëndë e vegjëlisë shqiptare, pas shpalljes së pavarësisë.

Gjëja kryesore në këto tregime është fryma e shëndoshë që i përshkon. Kjo frymë e ka burimin në zjarrin patriotik, që kishte ndezur lufta për çlirim në zemrat e popullit tonë. Atdheu dhe fati i tij — ja tema qëndrore që kushtëzon fatin e heronjve dhe drejtimin e ngjarjeve pothuajse në të gjitha këto tregime.

Heronjt e tregimeve të Milto Sotir Gurrës janë njerëz të thjeshtë, të dalë nga vegjëlia e fshatit dhe e qytetit, janë ata që i kanë kthyer krahët parësisë dhe kanë marrë përsipër çlirimin e vëndit nga sundimi i huaj. Këta janë luftëtarët trima që mbushin çetat e lirisë, njerëzit që përhapin idetë e luftës për çlirim, që shpërndajnë ilegalisht libra dhe gazeta patriotike, që bëjnë sakrifica të panumërta, njerëz me zemër të madhe, që japin edhe jetën për kauzën e lirisë. Kështu p.sh., në tregimin «Ustai dhe çiraku» tregohet se si një çirak jep rogenë e tij të vogël për t'u pajtuar në një gazetë patriotike, kurse ustai i tij, një tregëtar i pasur refuzon të ndihmojë dhe të pajtohet në gazetë. Por për një çirak patriot që punon fshehurazi në qytet për çetat e lirisë ben fjalë edhe tregimi «Dy mendimet».

Tregimet mbi kurbetin janë faqe të dhimbshme të jetës sonë të kaluar, faqe që zbulojnë dramën e shumë familjeve shqiptare në të kaluarën. Ato flasin për lotët e nënave e të nuseve të braktisura, për ndarjet pa shpresë, për rrugët e gjata që marrin kurbetllinjët, për varfërinë e tyre, për mallin dhe pendesën, për kthimin e tyre pranë vatrës të gjymtuar fizikisht e shpirtërisht. Shkrimtari

tregoi se realiteti i korruptuar i mërgimit prishte jetën e kurbetllinjve, i varfëronte e i damkoste shpirtërisht, Tregimet e kurbetit janë shkruar me ndjenjë, sepse autori e ka marrë vetë disa herë rrugën e rëndë të mërgimit.

Tregimet që përmbledhen në këtë vëllim, mund të tingëllojnë në kohën tonë pak si naive, sentimentale dhe me tone didaktike. Është e natyrshme se, duke i parë këto tregime të shkruara shumë vjet përpara, me syrin e sotëm do të gjejmë dobësi artistike, të cilat në përgjithësi i takojnë edhe prozës sonë të asaj kohe. Por kjo nuk na pengon të konstatojmë talentin e autorit, frymën patriotike dhe prirjen demokratike, thjeshtësinë, disa figura të goditura e mbi të gjitha fiksimin e jetës së veçjëlisë, mendimet dhe aspiratat e saj.

Shkrimtari M. S. Gurra është një autor që zë një vend të merituar në historinë e letërsisë sonë gjatë viteve të fundit të Rilindjes dhe të pas Rilindjes. Duke qenë bashkëkohës dhe shok ideje e pende i Nolit e i Gramenos, ai u përpoq që, nëpërmjet veprave të veta, të përhapë idetë e luftës për çlirim, të forcojë në popullin tonë ndërgjegjen kombëtare dhe të kontribuojë në lëvrimin e letërsisë shqipe.

Botimi i kësaj përmbledhjeje me tregime do t'i japë rast lexuesit, sidomos të rinjve të njohën disa nga faqet e prozës sonë të kaluar që pasqyrojnë përpjekjet kur rilindej Shqipëria, pas disa shekjush robërie.

1958-1972

Nasho Jorgaqi

PRANVERA

Cikma u zhduk nga Shqipëria. Qielli i murmë mori prapë ngjyrën e kaltër. Akulli u tret dhe, vetëm ujët e shumtë nëpër vijat, përrenjtë e lumenjtë na e kujton dimrin e shkuar.

Natyra që ishte e brengosur po buzëqesh se mbi të më nuk vjen rrotull era e ftohtë e veriut, nuk fryn era e marrë, që ngreh furfurinën, nuk bie borë, nuk bën cikmë, po fryn zefiri i hollë, që është pak i ftohtë natën, po i shëndetshëm. Qielli rri pa re. Dielli i lëshon shkëndijat e tij më drejt. Hëna ndrit natën me dritë të sërmajtë dhe yjet kanë më shumë dritë. Ja pse buzëqesh natyra!

Po buzëqesh tërë rodi i kafshëve, i bimëve, i shpeshëve, i gjarpërinjve, i shtërpinjve, i mizave. Po buzëqesh stërgu me qipin e tij të gjatë, se kthehet prapë në viset e vjetra ku do të vejë, nëpër moçalet e para për të gjetur bretkosa e gjarpërushka. Buzëqesh qyqja, duke fluturuar dru më dru, duke kënduar «ku-ku. . ku-ku» dhe duke kërkuar ndonjë çerdhe për të lënë vezët e saj. Buzëqesh duke na fluturuar mbi krye dallëndyshja, ardhja e së cilës na tregon plotësisht ardhjen e pranverës, që ja thotë këngës së saj monotone e që shfaros mizat e vogla. Buzëqesh bilbili, duke kënduar bukur ferrave e duke na shpënë në qiejt e harmonisë. Buzëqeshin drurët, buzëqesh shelgu me degët e varura, buzëqesh plepi me trupin e hollë e të gjatë, buzëqesh pisha me bredhin, lisi me ahun, molla, kajsia, lajthia, dardha, duke lëshuar syçkat, që bëhen fletë dhe deçka dhe bëjnë atë hijen e shpeshhtë, nën të cilën shkojmë vapën.